

АХОЛИ ГАВЖУМ ШАХАРЛАРДА СОЛИҚ ВА ЙИГ'ИМЛАРНИ УНДИРИШ МУАММОЛАРИ

Bank-moliya akademiyasi magistranti
Muxamadiyev Akbar Norbutayevich
[Muxamadiyev a.n@gmail.com](mailto:Muxamadiyev_a.n@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu maqola aholi zich joylashgan shaharlarda soliqlar va yig'implarni yig'ish muammolarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, unda aholi ko'p bo'lgan shahar hududlari bilan bog'liq jihatlariga e'tibor qaratilgan. Ish soliqlarni yig'ishning nazariy asoslarini tahlil qilish, ushbu jarayonning muammoli tomonlarini aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqotda soliqlar va yig'implarni yig'ishning nazariy asoslari yoritilgan, ushbu sohadagi muammoli jihatlar aniqlangan va tahlil qilingan va ushbu muammolarni hal qilish kontsepsiyasini tadqiq qilish va ishlab chiqish usullari taklif qilingan.

Kalit so'zlar: aholi zich joylashgan shaharlar, soliq, soliqlar, yig'implar, soliqlarni undirish, mahalliy soliqlar, byudjet daromadlari, soliq xizmati organlari, mahalliy soliqlar, soliq qarzi, byudjet, mahalliy byudjet daromadlari, soliq majburiyati.

Annotation: this article is devoted to the study of the problems of collecting taxes and fees in densely populated cities, with an emphasis on aspects related to urban areas with a large population. The work is to analyze the theoretical foundations of tax collection, identify the problematic aspects of this process and develop practical recommendations for their solution. The study covered the theoretical basis for collecting taxes and fees, identified and analyzed problematic aspects in this area, and proposed methods for researching and developing the concept of solving these problems.

Keywords: densely populated cities, taxes, taxes, levies, levies of taxes, local taxes, budget revenues, tax service authorities, local taxes, tax debt, budget, local budget revenues, tax liability.

KIRISH

Barcha mamlakatlarda soliq yig'ish muammolari alohida ahamiyatga ega, chunki soliqlar moliyaviy munosabatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Soliqlar davlatning asosiy daromadini tashkil etish bilan birga, bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarini boshqarishda eng kuchli dastagi ham hisoblanadi. Umuman olganda soliq tizimining samaradorligi, davlat va shahar xarajatlarini o'z vaqtida va to'liq moliyalashtirilishi soliq va yig'implarning to'liq undirilishiga bog'liq¹. Biroq, soliq organlari tomonidan

¹ Алиев, Б.Х. Рост собираемости налогов и сборов как индикатор действенности налоговой системы // Экономика и управление: проблемы, решения. – 2017. – Т. 2. – № 10. – С. 18-21; Баяндурян, Г.Л. Налоги и налогообложение: учебное пособие / Г.Л. Баяндурян, А.А. Полиди, Л.М. Осадчук и др. – Краснодар: Издательство ФГБОУ ВПО «КубГУ», 2015. – С. 125-131.

soliq to'lovchilarga nisbatan ma'muriy ta'sir kuchayganiga qaramay, hozirgi vaqtda soliq yig'ishning pasayishi kuzatilmoqda. Ayniqsa bugungi kunda Rossiya Federatsiyasiga qarshi iqtisodiy sanksiyalarning kiritilishi mahsulot importining kamayishiga va shunga mos ravishda bojxona to'lovlaridan byudjetga tushumlarning kamayishiga olib keldi va iqtisodiy tanazzul soliqlarning pasayishi bilan mahalliy ishlab chiqarishning qisqarishiga olib keldi. Ushbu hodisalarning sabablarini aniqlash va barcha darajadagi byudjetlarni to'ldirish masalalarini hal qilish davlat va ilmiy tadqiqot ob'ektining dolzarb vazifasiga aylanmoqda. Soliqlarni undirish muammolarini, bizning fikrimizcha, ikkita asosiy guruhga bo'lish mumkin: uslubiy va amaliy. Birinchisi, hududlarning soliq potentsialini baholashga, soliq kanallari samaradorligini baholash usullariga va qat'iy aytganda, soliq yig'ishga yondashuvlardagi uslubiy noto'g'ri hisob-kitoblarni aks ettiradi. Ikkinchisi, byudjet taqchilligi va aniq soliqlar bo'yicha tushumlarning qisqarishining bevosita sabablari hisoblanadi.

Nazariy va uslubiy muammolarni hal qilish ko'pincha faqat qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyat sohasida yotadi, ammo bunday o'zgarishlarning asosi ilmiy jamoatchilik fikri bilan hal qilinadi. Ma'lumki, "soliq undirish" tushunchasi soliq va byudjet qonunchiligida mustahkamlanmagan. Soliqlarni undirish soliq tizimining fiskal funktsiyasini amalga oshirish samaradorligining ko'rsatkichi sifatida qaralishi mumkin, bu esa ushbu mezonni juda muhim ekanligini anglatadi. I.I. Axmetshin va V.M. Mineev soliqlarni undirish soliq organlarining nazorat ishlari samaradorligini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlardan biri deb hisoblaydi². Davlat miqyosida esa bu ko'rsatkichni soliq ma'muriyatining ko'rsatkichi deb ham hisoblash mumkin³. Bunday holda, ushbu kontseptsiyani amaldagi qonun hujjatlarida belgilangan soliq majburiyatlarini bajarishning to'liqlik darajasi sifatida ishonchli tarzda aniqlash va uni ma'lum bir davrda olingan soliq to'lovlari hajmining soliq majburiyatlari hajmiga nisbati sifatida hisoblash, amaldagi qonun hujjatlariga muvofiq xuddi shu davrda bajariladi⁴. Aynan soliq undirish stavkasini hisoblash tartiblari olimlar va mutaxassislar tomonidan tanqid qilinmoqda. O.A. Bondar soliq organlari tomonidan hisobdan chiqarilgan summalarsiz real soliq qarzlarini umidsiz deb aks ettirishni taklif qilmoqda, chunki soliq xizmati uchun qarzning qaysi ko'rsatkichlar bo'yicha to'lanishi muhim emas, bu esa o'z navbatida soliq ma'muriyatchiligi darajasini pasaytiradi, ammo bu byudjetning o'zi va byudjet mablag'larini taqsimlash uchun muhim ahamiyatga ega⁵.

² Ахметшин, И.И. Налогообложение в цифрах / И.И. Ахметшин, В.М. Минеева // NovaInfo.Ru. – 2015. – Т. – № 38. – С. 213–218.

³ Лавренчук, Е. Н. Налоговое администрирование на региональном уровне // Экономика и предпринимательство. – 2015. – № 12-1. – С. 485-489

⁴ Комарова Г.П. Обязанность по уплате налогов и сборов и ее исполнение / Г.П. Комарова, А.В. Цыдыпова, Г.М. Касаткина // Тенденции и проблемы в экономике России: теоретические и практические аспекты: Материалы Всероссийской научно-практической конференции, г. Иркутск, 23.03.2017 г. – С. 119-130.

⁵ Бондарь, О.А. Методы измерения совокупной налоговой задолженности и уровня собираемости налогов и сборов // Сибирская финансовая школа. – 2017. – № 6 (125). – С. 47, 50.

ADABIYOTLAR SHARHI

Mazkur maqolaga oid ilmiy tadqiqot olib borgan xorijlik olim Margherita Ebraico (2015) Mamlakatda soliqlar va yig'implarni undirilishini rivojlantirish hamda uni rag'batlantirish bilan bir qatorda soliq qarzi mavjud bo'lgan soliq to'lovchilarga qat'iy choralar qo'llanilishini, soliqlar va yig'implar undirilishi bo'yicha soliq qarzlarning kamayishi, kelgusida ularning vujudga kelishini oldini olishda ijobiy samara berishini ta'kidlab o'tadi⁶.

I.G.Vinoxodova (2019) o'zining ilmiy ishida, Soliq qarzlarni undirishda soliq qarzi mavjud xo'jalik yurituvchi sub'ektlardan mol-mulklarini xatlash jarayonini ko'paytirish samarali natija berishini aytib o'tadi⁷.

S.N.Alixin va D.A.Levachevalar (2018) o'zlarining ilmiy tadqiqotlarida, Soliq qarzini undirish mexanizmining nazariy asoslarini keltirib o'tishgan. Unga ko'ra, ular soliq qarzini undirish soliq bazasini kengaytirish bilan birgalikda uni soliq to'lovchidan undirish murakkabligini ta'kidlab, bu jarayonga alohida yondashuvni inobatga olgan holda soliq qarziga ega bo'lgan tadbirkorlik sub'ektlarining moliyaviy holatidan kelib chiqib undirish mexanizmni ishlab chiqish kerakligini ta'kidlashgan⁸.

V.A.Andreeva (2017) o'zining ilmiy-nazariyasini quyidagicha takidlaydi. Soliq to'lovchilar tomonidan soliq intizomiga rioya qilmaslik sabablari tadqiq qilingan, soliq haqidagi bilimlarni oshirishga oid usullar tahlil qilinib, soliq to'lovchilarga davlat hamkori sifatida xizmatni takomillashtirish usullari taklif qilingan⁹.

G.Morozova (2009) soliq madaniyati ta'rifiga to'xtalar ekan, uning fikriga ko'ra soliq madaniyati – mamlakat madaniyatining umummilliy qismi bo'lib, soliq tizimida davlat va fuqarolar o'rtasidagi o'zaro harakatning bir-biriga tor doirada bog'liqligidir. Soliq savodxonligi va madaniyatining asosiy elementi bu tizimli ta'lim olish, rivojlanish va nazorat qilishdan tashkil etadigan soliq to'lovchilarning axloqiy va moliyaviy qobiliyati hamda imkoniyatlari soliq intizomi hisoblanadi¹⁰.

A.Tangriqulov (2010) tomonidan ta'kidlangan soliq qarzini mohiyatini ta'rifga to'xtalib o'tadigan bo'lsak, soliq qarzi – soliq qonunchiligida belgilangan muddatlarda va to'liq to'lamagan soliq va majburiy to'lovlar summalarini tashkil etadi deb hisoblaydi¹¹.

⁶ Margherita Ebraico (2015) An Assessment of the Performance of the Italian Tax Debt Collection System // Taxation papers. P-53.

⁷ Виноходова И.Г. (2019) Совершенствование практики взыскания задолженности организаций по налогам и сборам. // Научное статья., 22 – с.

⁸ Алихин С.Н., Левачева Д.А. (2018) Эволюция механизма принудительного взыскания задолженности перед бюджетом.// Налоги. –28 – с.

⁹ Андреева В.А. (2017) Повышение налоговой грамотности и культуры участников налоговых правоотношений. Экономика Интерактивная наука 4 (14) Стр.136-140 с

¹⁰ Морозова Г.В. (2009) Повышение налоговой культуры населения как способ борьбы с налоговыми правонарушениями // Российское предпринимательство. – №3–2 (131). –2009. 118–123 с.

¹¹ Tangriqulov A. (2010). Soliq va majburiy to'lovlardan qarzdorlikni kamaytirish. O'quv qo'llanma. – T.: "Yangi asr avlodi" nashriyoti. 6 b.

S.A.Giyasov (2018) fikricha, Soliqlar va majburiy to'lovlarning o'z muddatida va to'liq hajmda tushishi davlat miqyosida amalga oshirilayotgan barcha chora tadbirlarning, ya'ni byudjet va maqsadli jamg'armalarning xarajat qismini o'z vaqtida moliyalashtirishga xizmat qiladi. O'z navbatida, ushbu mablag'larning muddatida va to'liq hajmda tegishli byudjet va maqsadli jamg'armalarga kelib tushmasligi, davlatning ma'lum davr uchun belgilangan xarajatlarni amalga oshirishiga to'sqinlik qilishi muqarrar¹².

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotimiz metodologiyasi bo'lib, aholi zich joylashgan shaharlarda soliqlar va yig'implarni yig'ish muammolarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, unda aholi ko'p bo'lgan shahar hududlari bilan bog'liq jihatlarga e'tibor qaratiish hisoblanadi. Soliqlarni yig'ishning nazariy asoslarini tahlil qilish, ushbu jarayonning muammoli tomonlarini aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Maqolada ilmiy mushohada, abstrakt-mantiqiy fikrlash, qiyosiy tahlil, ma'lumotlarni guruhlash, ilmiy mushohada, tasviriy statistik taqqoslash induksiya va deduksiya baholash usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mamlakatimiz hududlari ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlashda mahalliy byudjetlarning o'rni va ahamiyati katta. Mahalliy byudjetlar daromadlarini shakllantirish amaliyotida turli manbalardan foydalanilsada, ularning birlamchi daromad manbai hisoblangan mahalliy soliqlarning ahamiyatini oshirish bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Soliq tizimi va byudjet tuzilishini shakllantirishning eng asosiy muammolaridan bo'lib bir xil darajadagi iqtisodiy sub'ektlar byudjetlari o'rtasida soliqlarni taqsimlashda bir tomonlama yondoshuvni ta'minlash hisoblanadi. Hududiy byudjetlarda soliqlarni taqsimlashda yagona yondoshuv soliqlarning teng bazasi hududiy byudjetga teng ravishda solikli tushumlarni beradi.

Mahalliy soliqlar va yig'implarning mohiyati bevosita soliqlarning mohiyatidan kelib chiqadi. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga muvofiq soliqlar deganda Soliq kodeksida belgilangan, muayyan miqdorlarda undiriladigan, muntazam, qaytarib berilmaydigan va beg'araz xususiyatga ega bo'lgan, byudjetga yo'naltiriladigan majburiy pul to'lovlari tushuniladi.

Boshqa majburiy to'lovlar deganda Soliq kodeksida belgilangan davlat maqsadli jamg'armalariga majburiy pul to'lovlari, bojxona to'lovlari, shuningdek vakolatli organlar hamda mansabdor shaxslar tomonidan yuridik ahamiyatga molik harakatlarni to'lovchilarga nisbatan amalga oshirish uchun, shu jumladan muayyan huquqlarni yoki

¹² Giyasov S.A. (2018) Soliqlar va majburiy to'lovlar bo'yicha qarzdorliklarni kamaytirish muammolari. "Milliy iqtisodiyotning etakchi tarmoqlarini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish orqali raqobatbardoshligini oshirish yo'llari"ga bag'ishlangan ilmiy seminar materiallari to'plami. T.: Iqtisod-Moliya, (252 b.) 165-167 b.

litsenziyalar va boshqa ruxsat beruvchi hujjatlarni berish uchun to'lanishi lozim bo'lgan yig'imlar, davlat boji tushuniladi.

Soliqlar majburiy to'lovlarni ifoda etuvchi pul munosabatlarini bildiradi. Bu munosabatlar soliq to'lovchilar bilan ularni o'z mulkiga aylantiruvchi davlat o'rtasida bo'ladi. Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishning asosiy manbai soliqlardir.

Respublikamizda o'ziga xos soliq tizimi shakllantirilgan bo'lib, mavjud soliqlar bir tomondan davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishga qaratilgan bo'lsa, ikkinchi tomondan esa tadbirkorlik faoliyati rivojlanishini rag'batlantirishga qaratilgandir. Ana shu ikki tomonlama munosabatlarning uyg'unligini ta'minlash maqsadida iqtisodiyotning barcha sohalarida bo'lgani kabi soliq tizimida ham keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda va ularning nazariy hamda amaliy jihatlari, natijalari turli darajada o'rganilmoqda.

Soliq bilan bog'liq muammolarni hal etish maqsadida mamlakatimizda soliq qonunchiligi va qoidalarini soddallashtirish, jismoniy va yuridik shaxslarga murakkablik va noaniqlik tug'diradigan soliq kodeksiga ijobiy o'zgartirishlar kiritish, tegishli me'yoriy-huquqiy hujjatlar va tartib-qoidalarni soddalashtirish, soliq tekshiruvlarini kuchaytirish, soliq hisobotlarini elektron shaklda topshirish tizimlarini yanada takomillashtirish, soliq nazorati organlari uchun texnologiya va treninglarga sarmoya kiritib, hukumat qonunbuzarliklarini aniqlash va soliq to'lashdan bosh tortganlarni jazolashning mustahkam tizimini yaratish, soliq to'lovchilarni ixtiyoriy va o'z vaqtida majburiyatlarini bajarganliklari uchun rag'batlantirish va imtiyozlar ajratish hamda soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish orqali iqtisodiy o'sishni taminlash va byudjet daromadlarini oshirish maqsad qilib olindi.

Shu sababli, 2023-yildan boshlab mikro biznes uchun aylanmadan olinadigan soliqning amaldagi 4% dan 25% gacha bo'lgan stavkalari o'rniga yagona 4% li soliq stavkasi joriy etildi. O'lis hududlardagi va alohida toifadagi tadbirkorlar uchun amaldagi 1 va 2% li stavkalar saqlab qolindi yoki, ular ixtiyoriy ravishda yiliga 20-30 mln so'm to'lasa, buxgalteriya hisobini yuritish va soliq idoralariga taqdim etish majburiyatidan ozod etilishi belgilandi. Soliq turlari bo'yicha ham to'lovlar o'zgardi (1-jadval).

1-jadval**Soliq turlari bo'yicha 2022-2023-yil birinchi yarim yillikda budjetga tushgan tushumlar to'g'risida ma'lumot (mlrd.so'm)¹³**

№	Soliq turlari	2022-yil 1-iyul holatiga tushum	2023-yil 1-iyul holatiga tushum	Ulushi (foiz)	O'sish sur'ati

¹³ <https://soliq.uz/storage/files/September2023/00000000894e8d13018a7abd361e0066.pdf>

	Budjetga tushumlar, jami	71 022	76 262	100	107
	shu jumladan:				
1	Qo'shilgan qiymat solig'i	15813	15849	20,8	100
2	Aksiz solig'i	6395	6708	8,8	105
3	Foyda solig'i	18606	18085	23,7	97
4	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	11274	14362	18,8	127
5	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	7355	7077	9,3	96
6	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	323	352	0,5	109
7	Mol-mulk solig'i	1970	2562	3,4	130
8	Aylanmadan olinadigan soliq	1247	1136	1,5	91
9	Yer solig'i	2551	3066	4,0	120
10	Davlat boji va jarimalar	1888	2194	2,9	116
11	Boshqa tushumlar va yig'imlar	3600	4872	6,4	135

Ushbu ko'rsatkichlar orqali biz qaysi sohalarga soliqni to'lashda yetakchi o'rinda turganliklarini hamda ayrim sohalarning yildan yilga majbutiyatlarini bajarish ko'rsatkichlari ijobiy oshayotganini ko'rishimiz mumkin.

Bunday o'zgarishlarning ilk bosqichida - yurtimiz prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2019-yil 10-iyul kuni "Soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorni qabul qilishi bo'ldi. Qarorga ko'ra mamlakatimizda soliq tizimini soddalashtirish va osonlashtirish ishlari yo'lga qo'yildi va soliq siyosatini muvofiqlashtirish konsepsiyasining amaliyotga tadbir etilishi natijasida mehnatga haq to'lash jamg'armasiga soliq yuki kamaytirildi, aylanmadan olinadigan soliqlar va mol-mulk solig'i optimallashtirildi, aksiz solig'i stavkasi uch marotaba qayta ko'rib chiqildi, davlat maqsadli jamg'armalariga majburiy ajratmalarni to'xtatish va yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i stavkasini qisqartirish orqali soliq tizimi ya'na bir bor qayta ko'rib chiqildi¹⁴.

Mahalliy soliqlar va yig'imlarni undirish mexanizmi hozirgi amaliyotining tahlil qilishni mol-mulk solig'idan boshlar ekanmiz, bu jarayonda mol-mulk solig'ining Denov tumani mahalliy byudjeti daromadlari tarkibidagi ahamiyatiga to'xtalib o'tish maqsadga muvofiq (4.2-jadval). Denov tumani mahalliy byudjeti daromadlarining tahlili ko'rsatmoqdaki, tuman mahalliy byudjeti daromadlarining yillar bo'yicha muntazam ravishda o'sib borishi kuzatilgan. Jumladan, tuman byudjeti daromadlari 2021-yilda 79990,0 mln.so'mni, 2022-yilda 94706,1 mln.so'mni tashkil etgani holda, 2023-yilda 95588,1 mln.so'mni tashkil etishi rejalashtirilgan. Tuman mahalliy byudjeti daromadlari tarkibida mol-mulk solig'ining ulushi unchalik yuqori emas. Mol-mulk solig'i bo'yicha tushum 2021 yilda 79990,0 mln.so'mni yoki jami

¹⁴ 2019-yil 9-noyabrdagi "O'zbekistonda soliq va moliya tizimini rivojlantirishning konsepsiyalarini amalga oshirish istiqbollari to'g'risida"gi respublika ilmiy-amaliy anjumani muhokamasi; <http://tsue.uz/uz/>

daromadlarning 1,8 foizini, 2022 yilda 94706,1 mln.so'mni yoki jami daromadlarning 2,0 foizini, tashkil etgani holda, 2023 yilda 95588,1 mln.so'mni yoki jami daromadlarning 2,7 foizini tashkil etishi rejalashtirilib, uning miqdori va ulushi yillar davomida ortib bormoqda.

Yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i ushbu yillarda 0,4; 0,5; 0,8 foizni tashkil etgan. Jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'ining ulushi tahlil qilinayotgan yillarda 1,4; 1,5; 9,8 foizni tashkil etgan. Soliq tushumlari tarkibida mol-mulk solig'ining ulushi unchalik yuqori ahamiyatga ega emas.

Joriy yilda asosiy soliq turlaridagi stavkalar quyidagicha: Qo'shilgan qiymat solig'i - 12%, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i - 12%, yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i - 15-25%, mol-mulk solig'i - 1,5%, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar uchun yer solig'i - 0,95% hamda byudjet tashkilaridan olinadigan ijtimoiy soliq - 25% ni tashkil etmoqda.

Shuningdek, ushbu rivojlanishni davom ettirgan holda, yurtimiz prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son farmoni, "O'zbekiston - 2030" strategiyasida ham soliq siyosatini takomillashtirish va yashirin iqtisodiyotni oldini olish haqida alohida to'xtalib o'tildi. Ushbu strategiyaning 46 hamda 56-maqsadlari aynan shularni qamrab oladi.

2-jadval.

Denov tumani mahalliy byudjeti daromadlari tarkibida mol-mulk solig'ining ahamiyati¹⁵.

Ko'rsatkichlar	2021 yil		2022 yil		2023 yil	
	mln.so'm	Foiz	mln.so'm	foiz	mln.so' m	foiz
Jami daromadlar	79990,0	100,0	94706,1	100,0	95588,1	100,0
<i>Mol-mulk solig'i</i>	<i>1401,3</i>	<i>1,8</i>	<i>1907,1</i>	<i>2,0</i>	<i>2579</i>	<i>2,7</i>
<i>shundan:</i>						
- yuridik shaxslar molmulk solig'i	289,0	0,4	492,0	0,5	718,0	0,8
- jismoniy shaxslar molmulk solig'i	1112,3	1,4	1415,1	1,5	1861,0	1,9

Byudjet daromadlarini mahalliy soliqlar hisobidan shakllantirish hozirgi amaliyotining tahlili yer solig'i misolida amalga oshirilayotgan paytda, bu jarayonda

¹⁵ www.imv.uz ma'lumotlari asosida tayyorlandi.

yer solig'ining Denov tumani bo'yicha soliq tushumlaridagi ahamiyatiga to'xtali o'tish maqsadga muvofiq (4.3-jadval). Denov tumani mahalliy byudjeti daromadlari tarkibida yer solig'i 2021-yilda 4361,5 mln.so'mni yoki jami daromadlarning 5,5 foizini, 2022-yilda 4050,1 mln.so'mni yoki jami daromadlarning 4,3 foizini, tashkil etgani holda, 2023-yilda 5126,0 mln.so'mni yoki jami daromadlarning 5,4 foizini tashkil etishi rejalashtirilib, uning miqdori va ulushi yillar davomida ortib bormoqda.

XULOSA

Aholi zich joylashgan shaharlarda soliq va yig'implarni yig'ish masalalari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar adabiyotlarni tahlil qilish, tadqiqot usullari va ushbu muammolarni hal qilish kontseptsiyasini ishlab chiqish asosida bir qator muhim xulosalarga olib keldi:

aholi zich joylashgan shaharlarda soliqlar va yig'implarni yig'ish iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy va tashkiliy kabi ko'plab jihatlarni o'z ichiga olgan murakkab tizimdir. Bu echimlarni tahlil qilish va ishlab chiqishda kompleks yondashuvni talab qiladi.

aholi zich joylashgan shaharlarda soliq va yig'implarni yig'ish muammolarini hal qilishda bir hil yondashuvlar mavjud emas. Har bir mintaqaning o'ziga xos xususiyatlarini, uning ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarini, infratuzilmani rivojlantirish darajasini va boshqalarni hisobga olish kerak.

byudjetni shakllantirish va aholining ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishda mahalliy soliqlar va yig'implarning roli yuqori, shuning uchun echimlarni ishlab chiqishda mahalliy xususiyatlar va ehtiyojlarni hisobga olish kerak.

texnologiyalarning jadal rivojlanishi va soliq amaliyotini boshqarishning raqamlashtirilishi sharoitida zamonaviy tendentsiyalarni kuzatib borish va soliq va yig'implarni yig'ish jarayonlarini optimallashtirish uchun ilg'or axborot texnologiyalaridan foydalanish muhimdir.

Olingan natijalarni umumlashtirib aytishimiz mumkinki, tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan aholi zich joylashgan shaharlarda soliq va yig'implarni undirish muammolarini tahlil qilish usullari, shuningdek taklif qilingan echimlar tushunchalari amaliy amalga oshirish imkoniyatiga ega va soliq tizimining samaradorligini oshirishga, shuningdek, mintaqalarning moliyaviy barqarorligini va aholining hayot sifatini oshirishga yordam beradi.

Aholi zich joylashgan shaharlarda soliqlar va yig'implarni yig'ish muammolarini o'rganish tijorat banklari tomonidan soliq amaliyotini takomillashtirish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan bir qancha muhim jihatlarni aniqladi:

zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish va ixtisoslashtirilgan dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqish banklarga soliq va yig'implarni yig'ish jarayonlarini optimallashtirish, shuningdek soliq xizmatlari samaradorligini oshirish imkonini beradi.

soliq qonunchiligi va amaliyoti bo'yicha xodimlar uchun maxsus treninglar va seminarlar tashkil etish xodimlarning malakasini oshiradi va soliq hisobotlari bilan ishlashda xatolar ehtimolini kamaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. –T.: “Adolat”, 2020
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risidagi” 2018-yil 29-iyundagi PF-5468-son farmoni
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O'zbekiston-2030” strategiyasini tasdiqlash va uni savaraliamalga oshirish tadbirlari to'g'risida”gi 2020 yil 6 oktyabrdagi PF-6079 sonli Farmoni
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 30 dekabrda “O'zbekiston Respublikasining “2022 yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risida”gi Qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-73-son qarori
5. O'zbekiston Respublikasining “Soliq va byudjet siyosatining 2018 yilga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida”gi O'RQ-454-sonli qonuni, 2017 yil 18 dekabr
6. O'zbekiston Respublikasining qonuni “Soliq ma'muriyatchiligi takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida”gi O'RQ-455-sonli qonuni, 2017 yil 18 dekabr
7. Vahobov A., Jo'raev A. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. –T.: “Sharq”, 2009. - 448 b.
8. Alimardonov M., To'xsanov Q. Soliq nazariyasi. –T.: “O'zbekiston Yozuvchilari yushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti”, 2005. -175 b.
9. Yahyoev Q.A. Soliqqa tortish nazariyasi va amaliyoti. Darslik. –T.: “Fan va texnologiyalar markazi”, 2003. -247 b.
10. Margherita Ebraico (2015) An Assessment of the Performance of the Italian Tax Debt Collection System // Taxation papers. P-53.
11. Алихин С.Н., Левачева Д.А. (2018) Эволюция механизма принудительного взыскания задолженности перед бюджетом.// Налоги. –28 – с.
12. Виноходова И.Г. (2019) Совершенствование практики взыскания задолженности организаций по налогам и сборам. // Научное статья., 22 – с.
13. Андреева В.А. (2017) Повышение налоговой грамотности и культуры участников налоговых правоотношений. Экономика Интерактивная наука 4 (14) Стр.136-140 с
14. Mirziyoev Sh.M. (2017) Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz Toshkent. O'zbekiston nashriyoti - 203 bet, 4-xat boshi.

15. Морозова Г.В. (2009) Повийшение налоговой культурий населения как способ борбий с налоговыми правонарушениями // Российское предпринимательство. – №3–2 (131). –2009. 118–123 с.
16. Giyasov S.A. (2018) Soliqlar va majburiy to'lovlar bo'yicha qarzdorliklarni kamaytirish muammolari. "Milliy iqtisodiyotning etakchi tarmoqlarini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish orqali raqobatbardoshligini oshirish yo'llari"ga bag'ishlangan ilmiy seminar materiallari to'plami. T.: Iqtisod-Moliya, (252 b.) 165-167 b.
17. Tangriqulov A. (2010). Soliq va majburiy to'lovlardan qarzdorlikni kamaytirish. O'quv qo'llanma. – T.: "Yangi asr avlodi" nashriyoti. 6 b.
18. Меркулова, т. А. Налогообложение: учебное пособие / т. А. Меркулова.
19. Алиев, Б.Х. Рост собираемости налогов и сборов как индикатор действенности налоговой системы Экономика и управление: проблемы, решения. – 2017. – Т.– № 10. – С. 18-21; Баяндурян, Г.Л. Налоги и
20. Баяндурян Г.Л., А.А. Полиди, Л.М., Налогообложение: учебное пособие // Осадчук и др. – Краснодар
21. Ахметшин, И.И. Налогообложение в цифрах / И.И. Ахметшин, В.М. Минеева // NovaInfo.Ru. – 2015. – Т. 1. – № 38. – С. 213–218.
22. Лавренчук, Е. Н. Налоговое администрирование на региональном уровне // Экономика и предпринимательство. – 2015. – № 12-1. – С. 485-489
23. Бондарь, О.А. Методы измерения совокупной налоговой задолженности и уровня собираемости налогов и сборов // Сибирская финансовая школа. – 2017. – № 6 (125). – С. 47, 50.
24. Ермакова, Ю.С. Собираемость налогов как фактор оценки налогового потенциала региона // Сфера услуг: инновации и качество. – 2017. – № 27. – С.
25. Гурвич, Е.Т. Динамика собираемости налогов в России: макроэкономический подход / Е.Т. Гурвич, А.Л. Суслина // Научно-исследовательский финансовый институт. Финансовый журнал. – 2015. – № 4. – С. 22–33
26. Almardonov M. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish. –T.: "Cho'lpon nomidagi NMIU", 2013. -296 b.
27. Malikov T.S. Soliqlar va soliqqa tortishning dolzarb masalalari. -T.: Adliya. 2002
28. Миляков Н.В. Налоги и налогообложение. Учебник. –М.: «ИНФРА-М», 2008. -520 с.
29. Malikov T., Xaydarov N. Budjet (tizimi, tuzilmasi, jarayoni).
30. <http://www.lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi qonunlari bazasi sayti
31. <http://www.soliq.uz> – O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi sayti
32. <http://www.stat.uz> – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi sayti